

András Réka

Alkoholfüggő szülők gyerekeinek gyermekkori élethelyzete székelyföldi példák tükrében¹

A kutatás rövid bemutatása

Az alkoholizmus már hosszú ideje társadalmunk igencsak aggasztó jelensége. Az Egészségügyi Világszervezet 2018-as globális helyzetjelentése alapján az alkoholfogyasztás és az azzal társítható betegségek jelentős terhet jelentenek az országoknak. Romániában az alkoholfogyasztás a felnőttek körében nagyon magas (35%), a férfiak esetében 53%-ra emelkedik, ami a legmagasabb arány az EU-ban (European Commission, 2017). Az alkoholfüggőség problematikája nem csupán mindenütt a világon s Románia szinten, hanem a székelyföldi családokban is egyre nagyobb mértékeket ölt. Ennek ellenére a probléma kutatásával és tematizálásával nagyon kevesen és keveset foglalkoznak. Az apa és/vagy az anya folyton kudarcot vall abbéli szerepében, hogy biztonságot nyújtson, példaképet mutasson, így az ebben a közegben nevelkedő gyerekek gyerekkora nehezzé, kiszolgáltatottá válik. Ezek a gyerekek sok esetben másképp viselkednek, reagálnak helyzetekre, mint társaik, és mindennek társadalmi következményei is vannak. Gyakran ők maguk is alkoholbetegekké válnak, számos esetben egészségügyi állapotuk sem megfelelő az átélt traumáknak köszönhetően.

Megfigyeléseim szerint az alkoholfüggő szülők környezetében a gyerekek nehéz helyzeteket élnek meg, azonban a legtöbbjüknél a lelki következmények kevésbé feltűnőek, mert a társaiknál érettebbnek mutatkoznak. Szüleik miatti szégyenérzetük rossz érzéssel tölti el őket, hiszen „szükséghezugságokra”, veszekedésekre kényszerülnek, mert társaik csúfolják iszákos szüleiket. Általában a legtöbbjük csendben, panasz nélkül szenved. Az is jellemző, hogy rendszerint titokban hibásnak érzik magukat szüleik szenvedése miatt. Továbbá azt is megfigyeltem, hogy azok a gyerekek, akiknek a családi életében nem fordul elő az alkoholizmus, sok esetben jóval kiegyensúlyozottabbak, vidámabbak.

---

¹ A bemutatás a Pro Scientia Ruralis Folyóiratban megjelent tanulmány rövidített változata. András Réka (2022): Alkoholfüggő szülők gyerekeinek gyermekkori élethelyzete székelyföldi példák tükrében. Pro Scientia Ruralis, 2022. 1., 104-128. http://psr.pahru.ro/images/psr/2022I/PSR22_1_104-128.pdf

A téma szakmai elemzése érdekében 2018-ban a Lelkigondozói felnőttképzés keretén belül végeztem kutatást azzal a céllal, hogy nem alkoholbeteg és alkoholbeteg szülők gyerekeinek élethelyzetét vizsgáljam, pontosabban a gyermekkori élethelyzetek különbözőségeit szemléltessem székelyföldi példák tükrében. Ennek érdekében székelyföldi csoportvezetőkkel végeztem interjú beszélgetéseket. A kutatói folyamatban arra összpontosítottam, hogy megvizsgáljam van-e számottevő különbség az alkoholbeteg szülők és a nem alkoholbeteg szülők gyermekeinek gyermekkori tapasztalatai, megélései között. Továbbá arra kerestem a választ, hogy az alkoholfüggő szülőkkel élő gyerekek gyerekkorukban éltek-e át egészségüket befolyásoló traumákat. Fontos kérdés volt az is, hogy a gyerekkori hatások következményeivel számolva helytálló-e az a megállapítás, hogy alkoholbeteg szülőnek szintén alkoholfüggővé válik a gyereke.

A tanulmány célja annak bemutatása, hogy a többi gyermekhez képest (akiknek a szülei nem alkoholbetegek), miben másabb az, amit gyerekkorukban átélnek az alkoholbeteg szülők gyerekei, valamint az élethelyzetbeli különbözőségek szemléltetése; mindez székelyföldi példák tükrében.

Kutatásomban három csoportvezetővel végeztem interjú beszélgetést. Az egyéni interjú módszerét alkalmaztam, ehhez egy 21 kérdésből álló specifikus kérdéssort állítottam össze. Míg két csoport vezetője alkoholbetegek hozzátartozói közösségében tevékenykedik, (Csíkszereda, Gyergyó) addig a kontroll csoport vezetője egy szabadidős jellegű közösséget: "Lelki egészség-klub"-ot vezet (Csíkszereda).

A kutatás hipotézisei és módszerei

A kutatás középpontjában az alkoholista szülők gyerekeinek gyermekkori élethelyzete áll. A fő cél annak megvizsgálása, hogy a többi gyermekhez képest (akiknek a szülei nem alkoholbetegek), miben másabb az, amit gyerekkorukban átélnek az alkoholbeteg szülők gyerekei, az élethelyzetbeli különbözőségek szemléltetése.

Elsőként az feltételezem, hogy számottevő különbség van az alkoholbeteg szülők és a nem alkoholbeteg szülők gyermekeinek gyermekora között. A második feltételezésem az, hogy azok a gyerekek, akiknek alkoholfüggők a szülei, gyerekkorukban egészségüket befolyásoló traumákat éltek át. Harmadikként az feltételeződik, hogy a gyerekkori hatások következményeivel számolva sem törvényszerű, hogy alkoholbeteg szülőnek szintén alkoholfüggővé válik a gyereke.

Kutatási módszerként az interjúzás módszere bizonyult a leginkább megfelelőnek, mert a vizsgált jelenség megértéséhez és leírásához ez szolgáltatja a szükséges információhalmaz megszerzését.

Az előfeltételezések elemzése érdekében, a szakirodalom alapján, valamint egyéni elgondolástól és érdeklődéstől vezérelve, a témának megfelelően specifikus kérdéssor állítódott össze:

- Hogyan határozható meg a gyerek anyakapcsolata, hát az apakapcsolata?
- Milyen módon éli meg a gyerek az alkoholizmus jelenlétét családjában? Az esetek a következők: A családban az édesanyja alkoholbeteg. A családban az édesapja alkoholfüggő. Mindkét szülője alkoholizmusban szenved.
- Kontroll csoport vezetőjének: Hogyan éli meg a gyerek a családi életet, azt figyelembe véve, hogy szülei nem szenvednek alkoholfüggőségben?
- A gyerekek mit gondolnak arról, hogy az ők szüleik miért fogyaszták ezt az egészségromboló italt?
- Kontroll csoport vezetőjének: Mit gondol a gyerek, milyen az ő gyerekkora azoknak a gyerekeknek az életéhez képest, akiknek szüleik alkoholfüggők?
- Milyen fizikai, testi, pszichés állapotokat élnek meg a családi közegben, szüleik közelében?
- Milyen a gyerek családon belüli viselkedése, magatartása?
- Milyen a gyerek önbizalma, önbecsülése?
- Hogyan viszonyul a gyerek az igazmondáshoz illetve a nem igazmondáshoz?
- Milyen kapcsolat van a gyerek és maga a szégyenérzet között?
- Milyen kommunikációs (nyelvi, érzelmi) tulajdonságokkal rendelkezik a gyerek?
- Olyan gyerekek tartja-e magát, aki jó, s akire a szülei büszkék lehetnek?
- Hogyan fejezik ki a szülők gyermekeik iránti szeretetüket?
- Szülei példaképek-e számára? Ha igen, miért? Ha nem, miért?
- Mi a véleménye a gyerekeknek a tekintélyszemélyekről?
- Mennyire volt a gyerek szülei által szigorúan fogva, hát elkényeztetve?
- Hogyan jellemezhetőek a szülők jutalmazási, büntetési eljárásai?
- Milyen fontos tulajdonságok emelhetőek ki baráti kapcsolataikat illetően?
- Iskolai közegben hogyan írható le a gyerek koncentrációs képessége?
- Milyen az óvodai, iskolai életük? Hogyan jellemezhető a teljesítményük, aktivitásuk?

- Hogyan vélekedik a gyerek édesanyja az édesapjáról? Hát fordítva?
- Szokott-e a gyerek gondoskodni, „anyáskodni” családtagjai felett?
- Átveszi-e a gyerek, követi-e a szülői viselkedési mintákat?

A kérdőív kérdéseire a kiválasztott három csoport vezetői szakmai tapasztalataik alapján adják a válaszokat. Tehát a kutatásban lényegében egyéni beszélgetés, interjú révén a csoportvezetői nézőpont érvényesült.

Két csoport vezetője alkoholbetegek hozzátartozói közösségében tevékenykedik, míg a három csoport közül egy maga a kontroll csoport. Székhelyek: Csíkszereda, Gyergyó. A kontroll csoport egy úgynevezett *Lelki egészség-klub*, ahol a tagok heti rendszerességgel találkoznak, és nem az alkoholizmus témakör kapcsán gyűlnek össze. A csoport fő célja a lelki egészség kialakítása, védelme, megtartása, optimalizálása. A cél megvalósítása érdekében különböző tevékenységeken, előadásokon, gyakorlatias órákon vesznek részt. Az alkoholfüggők hozzátartozói csoportjában azok a hozzátartozók járnak, akiknek valamely családtagjuk alkoholbeteg. Nagyon sok olyan személy van ezeken a találkozásokon, akinek egyik vagy másik szülője szenved e függőségben.

Fontosabb eredmények

A kutatás eredményei azt mutatják, hogy a gyerek alkoholfüggő szüleivel való kapcsolata nagyon problematikus, e téren a kontroll csoportosok esetében szintén megjelennek a problémák. A családban jelen lévő alkoholizmust nehezen éli meg a gyerek (a szülő ellenség vagy szövetséges), a túlzott fogyasztás okát illetően tévhitben él, felelősnek érzi magát; a kontroll csoportban, – bár nincs jelen a függőségi állapot –, mégis nehézkes családi helyzetek adódnak, ahol az érzelmek nincsenek megfelelően ápolva.

Fizikai, testi, pszichés értelemben is összetett állapotok jellemzőek az alkoholfüggők gyerekeire, komoly önbizalomhiányuk van, az alacsony önértékelés megjelenik a másik csoportban lévőkénél is. A gyerek viselkedését illetően a két csoportban egyes jellemvonások megegyeznek (szorongás, félelem, korai önállóság, megfelelés), míg más jellemvonások (pl. a három felvett szerep) kizárólag a függők gyerekeire érvényesek.

A kontroll csoportos gyerekek igazat mondanak, igazmondásra törekednek, míg az alkoholbeteg szülőkkel élőkre érvényes az igazmondás hiánya, melyet önvédelemből tesznek. A gyerek mélyen szégyelli magát szülei alkoholizmusa miatt, de szégyenét nem tudja verbalizálni; a kontroll csoportosok más okok miatt szégyellik magukat (pl. tabu témák).

Nyelvi, érzelmi kommunikáció kapcsán a függők gyerekei két végletet érintenek (sekélyes, agresszív), míg a kontroll csoportban kiemelkedik az anyával való jobb

kommunikáció. Egyik csoportban sem tartják magukat a gyerekek jónak, szüleik büszkeségére méltónak, e tekintetben teljes megegyezés áll fenn. A gyerek nem kap szeretetet a függő szülőtől, akit rossznak tart, a nem függő szülőfél sem tud nyújtani megfelelő szeretetet, de példakép számára; a kontroll csoportba a gyerek érzi a szülői szeretetet, példaképnek tekinti őket, viszont e téren érzékel hiányosságokat is.

Az alkoholfüggő szülővel élő gyerekek esetében két véglet jelenik meg (túltisztelő, lázadó), míg a másik csoportban a tekintélyt mély tisztelet övezi. Nagymértékű szigor, büntetés, az elkényeztetés, jutalmazás hiánya vagy manipulatív jellege jellemző mindkét csoportot illetően, habár a kontroll csoportban néha előszeretettel jutalmaznak a szülők. Az ebben a csoportban lévő gyerekek többsége esetében megjelennek a nagyon jó barátok, míg a másik csoportban látszat barátságok vannak.

Koncentrációjuk nehézkes, mint a kontroll csoportosoké, ugyanakkor túlteljesítenek vagy rosszul tanulnak, míg a nem alkoholista szülővel nevelkedők többsége tevékeny, de nem kiemelkedő tanuló. A kontroll csoportba a szülők látszataból tisztelik egymást, érzelmeiket nehezen fejezik ki, míg az alkoholbeteg szülők egymásra ellenséggként tekintenek, nincs tisztelet. A függők gyerekei sok és felelősségteljes feladatokat oldanak meg, akárcsak a kontroll csoportosok. Mindkét csoportban a gyerek utánozza szüleit: a kontroll csoportban domináló vagy csendes szerepet vesznek át, a másik csoportban az alkohol fogyasztási szokást vagy az egyféleképpeni függőséget (bizonytalanság, hamis érvédelem).

A kutatás elvégzése előtt az alábbi hipotéziseket fogalmaztam meg:

1. Számottevő különbség van az alkoholbeteg szülők és a nem alkoholbeteg szülők gyermekeinek gyermekkoruk között.
2. Azok a gyerekek, akiknek alkoholfüggők a szüleik, gyermekkorukban egészségüket befolyásoló traumákat éltek át.
3. A gyermekkori hatások következményeivel számolva sem törvényszerű, hogy alkoholbeteg szülőnek szintén alkoholfüggővé válik a gyereke.

A kutatás eredményei alapján az első feltevés részben beigazolódott, hiszen valóban érzékelhető a két csoportban lévő gyerekek gyermekkoruk közötti különbség, de ez nem minden esetben számottevő. A második hipotézis szintén részben bizonyult igaznak, hiszen az alkoholfüggő szülők gyerekei valóban számos egészségüket befolyásoló helyzetet élnek meg, de ezek a helyzetek nem mindig súlyosak, traumák. A harmadik feltételezés beigazolódott, hisz a gyerek függő szülei mellett élvén nem minden esetben válik alkoholfogyasztóvá majd függővé. Megállapítható, hogy a veze-

tőktől kapott válaszok alapján a kutatás első két feltevése részben igazolódott be, míg a harmadik igaznak bizonyult.

Bár két hipotézis részben igazolódott be, míg egy beigazolódott, az elvégzett vizsgálat csak három csoportot érint, amiből messzemenő következtetéseket nem vonhatunk le, néhány kutatási irányelvet azonban mindenképp megmutatnak. A vizsgálódást illetően jó néhány további kérdés merült fel, de elsősorban szükségesnek találok a még több és precízebb kérdés megfogalmazását, jóval több csoport bevonását, valamint az alkoholfüggő szülők gyerekeivel való mélyinterjút a téma átfogóbb elemzése érdekében. A felmerült kérdések a következő témákra vonatkoznak: a szülők nevelési módszerének részletező bemutatása, az alkoholfüggők és gyerekeik családon belüli és kívüli kapcsolatrendszer, az alkoholizmus következtében fellépő gyermeki szorongás jellege.

A feltárt helyzet javítása kapcsán két pozitív javaslat fogalmazható meg. Egyrészt a barátok, rokonok, ismerősök, óvodai/ iskolai személyek felől érkező feltétel nélküli szeretet, elfogadás nyújtásának szükségessége a gyerekeknek, hisz láthattuk, hogy mennyire kiszolgáltatott és nehéz életkörülményeik vannak. Ehhez azonban lényeges lenne az emberek, tanintézmények figyelmének felkeltése, kellő informálása és felkészítése a témában. Ez a kutatás, az eddigi munka felhasználása ebben segítséget nyújtana. Másrészt szintén hasznos javaslatnak bizonyulhat különböző tanintézménybeli tevékenységek, előadások, gyakorlati munkák megvalósítása önbizalom, önértékelés témakörben.

Összegzés

Tanulmányomban a székelyföldi térségben végzett kutatásomat és a fontosabb eredményeket ismerttettem. A kutatás a nem alkoholbeteg és alkoholbeteg szülők gyerekkori élethelyzetét vizsgálta. A bemutatott eredmények információkat nyújtanak az élethelyzetbeli különbségekről; arról, hogy a többi gyermekhez képest (akiknek a szülei nem alkoholbetegek), miben másabb az, amit gyerekkorukban átélnek az alkoholbeteg szülők gyerekei.

A megvizsgált hipotézisek mentén beigazolódott, hogy az alkoholbeteg szülővel élő gyerekek valóban nehezebb az életkörülménye, mint annak a gyerekek, aki nem függő szülővel él. A szülői ellentmondó viselkedésnek köszönhetően alacsony a gyerekek önbecsülése, jelen vannak a viselkedészavarok, a hazugságok. Koncentrációjuk, iskolai teljesítményük változó: jó vagy nem megfelelő. Visszahúzódnak, kívülállónak érzik magukat, barátaikat nem hívják otthonukba, félnek a tekintélyszemélytől, az anyával és apával való kapcsolat problémás. Az ilyen családban felnövőek egyén egészségét befolyásoló helyzeteken esik át, de ezek nem minden esetben traumák. A

szülői alkoholizmus veszélyezteti a gyermek harmonikus fejlődését, s ez tünetekben mutatkozik meg: pl. fejfájás, idegesség, étvágytalanság. Az alkoholbeteg szülővel élő gyerek esetében nem törvényszerű a függőség kialakulása, öröklődése. A szakirodalom is állítja, hogy az alkoholista család bizonyos mértékig magába rejti az alkoholbetegség újratermelésének esélyét, de mindenképp hajlamosít valamilyen deviáns viselkedésre.

Habár felfedezhető, hogy az alkoholfüggő szülőknek negatív hatásuk van a velük élő gyerekre, a megvizsgált kérdések mindkét csoport esetében arra engednek következtetni, hogy az általános társadalmi normák erős hatással vannak a gyerekek élethelyzetének alakulására.

Az alkoholfüggő környezetében élők részéről, így a gyerek részéről is mindenképp számottevő fontosságú igazán megérteni, hogy az alkoholfüggőség egy betegség. A betegség fogalmát helyesen értelmezni lenne fontos a gyermek számára. Nem rossz az a szülő, aki mértéktelenül fogyasztja az alkoholt, hanem egyszerűen beteg. Nem az elítélés, hanem ezen elgondolás birtokában érdemes egy alkoholfüggő szülőre tekinteni.